

Bavo

K R O N I E K

Geachte lezers

De Vereniging Vrienden van de Grote Kerk financiert restauraties van cultureel-historische aard in en aan de Grote of St.-Bavo kerk in Haarlem. In dit nummer van de Bavokroniek treft u onder andere een greep aan uit de projecten die (mede) dankzij de Vrienden van de Grote Kerk zijn gerealiseerd. In de loop der jaren heeft de Vriendenkring bijna een miljoen gulden bij elkaar gebracht. Voor de komende tijd staan enkele bijzondere projecten op het programma.

Foto: E.A. van Voorden

EEN RONDLEIDING DOOR DE GROTE KERK

U kunt natuurlijk op eigen gelegenheid door de Grote Kerk lopen. Maar u steekt heel wat meer op van de geschiedenis van het bouwwerk door eens deel te nemen aan een rondleiding. Van 1 april tot 1 oktober organiseert de werkgroep rondleiders van de Vrienden van de Grote Kerk dagelijks een rondleiding om 11.00 uur 's morgens en om 14.15 uur 's middags (op werkdagen en zaterdags).

"Jaarlijks leiden we duizenden mensen rond in de Grote Kerk," zegt Ruud Bogaart, die al meer dan tien jaar de rondleidingen coördineert. "Vakantiegan- gers, Haarlammers, buitenlandse toeristen, school- kinderen. Op het moment zijn hiervoor dertien rond- leiders beschikbaar." In gemiddeld anderhalf uur lopen de rondleiders, her- kenbaar aan een zilveren miniatuur van de Grote Kerk die ze aan een rood lint om de hals dragen, door de Grote Kerk. Ze staan stil bij de Hondensla- gerskapel, bij de Brood- bank en het orgel van Christian Müller, waarop Mozart in zijn jonge jaren nog heeft gespeeld. Ze vertellen over de bouw van de kerk en over de ver- schillende restauraties en tonen de graven van Frans Hals en Willem Bilderdijk.

"Elke rondleider heeft zijn eigen manier van vertellen, maar er loopt wel een bepaalde rode draad door alle verhalen heen," zegt Ruud Bogaart. De rondleiders doen hun kennis onder meer op aan de hand van li- teratuur, zodat ze beslagen ten ijs komen.

Rondleidingen op verzoek

"Op verzoek verzorgen we tevens rondleidin- gen voor gezelschappen," zegt Ruud Bo- gaart. "Ook speciale rondleidingen met bij- voorbeeld een bouwkundige of kunsthistorische inslag. Zelfs wat betreft de duur van de rondleiding kunnen we maat- werk leveren."

De kosten voor een rondleiding bedragen f 2,50 per persoon. De ene helft van dit bedrag gaat naar de Kerkvoogdij van de Hervormde Gemeente Haarlem, de andere helft gaat in de kas van de Vrienden van de Grote Kerk. Voor de rondleiders zelf is het rondleiden een vrijetijdsbesteding. Een andere activiteit van de werkgroep rond- leiders is de demonstratie van de slinger- proef van Foucault. De Franse natuurkundige Foucault verrichtte deze proef, waarmee de draaiing van de aarde wordt aangetoond, in 1851 te Parijs. In datzelfde jaar werd de proef al herhaald in de ovale zaal van het Haarlemse Teylersmuseum. In de Grote Kerk staat de proef nu permanent op- gesteld.

De Grote Kerk is van maandag tot en met zaterdag geopend van 10.00 tot 16.00 uur. Voor informatie over rondleidingen kunt u bellen naar het kerkelijk bureau van de Grote Kerk (023) 324399 of naar Ruud Bogaart (023) 330877.

VAN BAVOBEELD TOT MIDDELEEUWSE KANSELELEN

De Vereniging Vrienden van de Grote Kerk heeft in de loop der jaren een substantiële bijdrage kunnen leveren aan het behoud van de cultuur-historische waarde van de Grote of St.-Bavo kerk. Een aantal momentopnamen in tekst en beeld.

Foto: R. Bogaart

1982

Na een verblijf van bijna vijf eeuwen, 35 meter boven het straatgewoel op de Oude Groenmarkt, wordt op 25 maart 1982 het beeld van St.-Bavo van zijn sokkel gelicht en naar beneden gehaald. Het sterk verweerde gevelbeeld krijgt een plaatsje in de Mariakapel en is daar gevrijwaard tegen verdere aantasting door vogelpoep en zure regen.

De Haarlemse beeldhouwster Anne Hofte maakt een nieuw St.-Bavobeeld dat in mei 1983 met steun van de Vriendenkring op zijn hoge post wordt geplaatst tegen de zuiderbeuk van de Grote Kerk.

Foto: E.A. van Voorden

1985

Ter gelegenheid van de afsluiting van de grote restauratie van de Grote Kerk (1981 - 1985) schenkt de Vriendenkring de kerkvoogdij een glas-in-lood-raam naar een ontwerp van Louis Boormeester. Het gebrandschilderde raam bevat een voorstelling van Noach en de Ark.

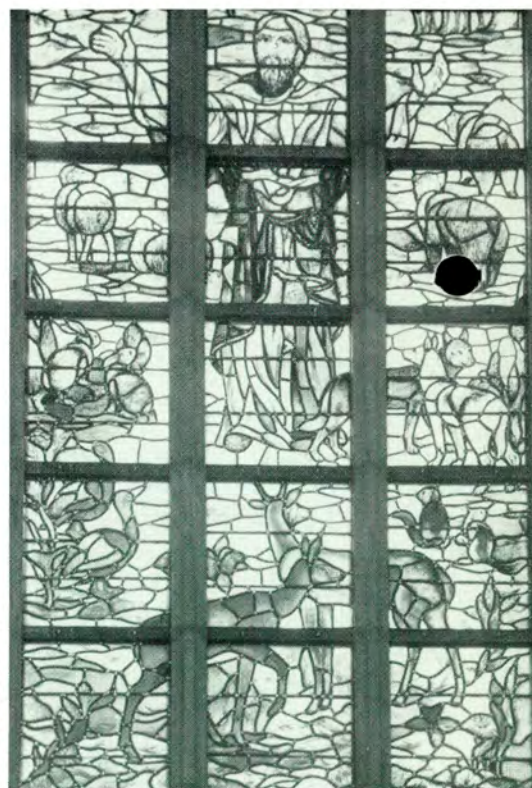

Foto: E.A. van Voorden

Foto: E.A. van Voorde

1987

De Vriendenkring financiert de restauratie van het paneel dat Pieter Gerritsz. in 1518 heeft vervaardigd als geschilderde 'maquette' van de toen nog niet voltooide Grote Kerk. Dergelijke panelen werden onder meer gebruikt om financiële bijdragen te verwerven voor bijvoorbeeld de bouw van een toren. Het paneel, dat zich voor de restauratie vanwege zijn slechte conditie in het depot van het Frans Halsmuseum bevond, krijgt een plekje bij de entree van de kerk.

1988 - 1990

De gehavende naamborden van de Grote of St.-Bavo kerk worden gerestaureerd met steun van de Vriendenkring. Het gaat om 24 panelen die de namen bevatten van predikanten, ouderlingen, diakenen en kerkmeesters, die vanaf 1572 de kerkelijke gemeente hebben gediend. Een vanwege haar compleetheit voor Nederland unieke serie wordt in oude luister hersteld.

1992

Tien eikehouten profiellijsten, die eens de versiering vormden van een kansel in de Grote Kerk, worden in opdracht van de Vriendenkring gerestaureerd. De lijsten, voorzien van fraai houtsnijwerk, dateren uit 1434. De preekstoelversieringen, jarenlang niet te zien voor bezoekers van de Grote Kerk, worden nu permanent tentoongesteld in de Brouwerskapel.

De Vrienden van de Grote Kerk dragen niet alleen bij aan conservering van de inventaris van de kerk, maar steunen ook de verdieping en vermeerdering van kennis met betrekking tot de Grote of St.-Bavo kerk. Zo is onder andere subsidie verstrekt voor de totstandkoming van 'De Bavo te boek', voor het boek 'Het licht in de Grote of Sint Bavo kerk te Haarlem vroeger en nu' van M.J. Bouwer en voor het boek 'Haarlemse orgelkunst van 1400 tot heden. Orgels, organisten en orgelgebruik in de Grote of St.-Bavo kerk te Haarlem' van H. van Nieuwkoop. Daarnaast is geld uitgetrokken voor het verrichten van historisch onderzoek naar de achtergronden van de naamborden.

Foto: Beenders & Hoefsmit

PROJECTEN IN UITVOERING

Het werk van de Vereniging Vrienden van de Grote Kerk is nog lang niet voltooid. Verschillende projecten zijn in uitvoering of staan op stapel.

Zo worden de tapijtschilderingen op de pilaren in het koor van de Grote Kerk de komende jaren hersteld. Deze tapijtschilderingen stammen uit de zestiende eeuw en dienden als achtergrond voor apostel- en heiligenbeelden. Aan het eind van de negentiende eeuw zijn ze compleet overgeschilderd en bijgewerkt. Enkele schilderijen hebben te kampen met afbladderende verf aan de onderzijde en zijn er erg slecht aan toe. De Vrienden van de Grote Kerk hebben een bedrag van 150.000 gulden gereserveerd voor dit project.

KROONLUCHTERS

Een ander project betreft het verwerven van enkele originele kroonluchters die in het verleden vanuit de Grote Kerk naar elders zijn verhuisd, onder andere naar de Bake-nesserkerk. In 1854 verkeerde de kerkvoogdij in financiële moeilijkheden en werden vijf grote 17de eeuwse, dertigarmige koperen kroonluchters verkocht alsmede twaalf kleinere, zestienarmige kronen. Een jaar eerder was men al begonnen met het aanleggen van gasleidingen in de Grote Kerk; gasverlichting zou de kaarsenkronen overbodig maken. Het schuren en poetsen van de kroonluchters was bovendien een zeer tijdro-

vende en dus kostbare bezigheid. Van de vijf grote kroonluchters bevindt zich er anno 1993 één in de St.-Johannes de Doperkerk in Wageningen, drie zijn door brand verloren gegaan en één is nog zoek. Van de twaalf kleinere kronen hangen er drie in de Bake-nesserkerk, twee in Wageningen, één in de H. Walburgiskerk te Amby (Maastricht), één in de St.-Martinuskerk te Wijck (Maastricht) en zeven zijn nog niet getraceerd. Geprobeerd wordt deze kroonluchters de komende jaren weer in de Grote Kerk terug te krijgen. Dit betekent dat er waarschijnlijk replica's moeten worden vervaardigd voor de kerken waar ze nu hangen.

Colofon

De Bavokroniek is een uitgave van de Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem.

voorzitter:
mr. W.M.N. Eggenkamp,
J.C. van Oostzanenlaan
4/6,
2102 AX Heemstede
secretaris:
P. Klaassen,
Leidsestraat 62,
2013 XM Haarlem,
telefoon 023-323104
penningmeester:
H. Deurloo,
Herenweg 126c,
2101 MS Heemstede,
telefoon 023-284519
postrekening Vrienden
van de Grote Kerk:
36 18 800
redactie:
Van Luyken
public relations &
public affairs
consultants
Benelux, Haarlem
uitgave:
april 1993

KOORORGEL

Een derde project betreft de restauratie van een 17de eeuws koororgel. Dit orgel, afkomstig uit een Bredase schuilkerk, hangt sinds 1907 boven de Mariakapel. De bouwer is onbekend. Het orgel werd begin deze eeuw aangekocht voor gebruik bij huwelijksinzegeningen van 'minder gegoeden'. Het orgel is voor het laatst gebruikt in de jaren zeventig. Inmiddels is een deskundige aangetrokken om te adviseren over de restauratie. De restauratie moet medio 1995 voltooid zijn (het jaar waarin Haarlem 750 jaar stad wordt gevierd).

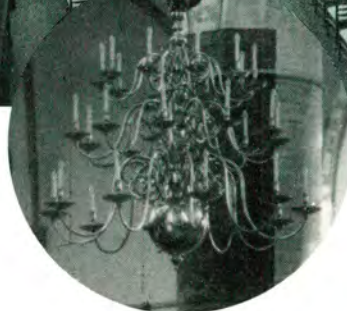

Foto: E.A. van Voorden

* **NIEUWSBRIEF** ***VAN DE VERENIGING "VRIENDEN VAN DE GROTE KERK TE HAARLEM"**VAN DE VOORZITTER

Het zal even wennen voor u zijn: na ruim twaalf en een half jaar heeft u een nieuwe voorzitter. Jan Post is er mee gestopt en heeft de fakkel overgedragen. Wij zijn hem als vereniging zeer veel dank verschuldigd voor al hetgeen hij voor de vereniging gedaan heeft en dat is dan ook de reden, waarom wij de ledenvergadering voorstellen hem tot erelid van de vereniging te benoemen. Overigens heeft Jan Post zich desgevraagd bereid verklaard de zorg op zich te blijven nemen voor de voor- en najaarsexcursies van de vereniging. Verder blijft hij zitting houden in de restauratiecommissie. Kortom: hij is gelukkig nog lang niet van het toneel verdwenen!

De ledenvergadering vindt plaats op dinsdag 8 juni a.s. in de Raadzaal van het Haarlemse stadhuis. Na afloop wordt Jan Post door de gemeente een receptie aangeboden in de naast de raadzaal gelegen Refter. Ik hoop dat velen van u de ledenvergadering en aansluitend de receptie zullen bijwonen. De agenda van de vergadering treft u elders in deze Kroniek aan. U zult daarbij zien, dat er wederom een bestuurswisseling aan de orde is. Na ruim 13 jaar gaat ook Henk Deurloo als lid van het dagelijks bestuur afscheid nemen en wel per 1 januari a.s. Hij wordt dan als penningmeester opgevolgd door Steef Kaatee, zo stellen wij u voor. De heer Kaatee funktioneert al enige tijd als tweede penningmeester en is dus bepaald geen onbekende voor onze vereniging.

Op 8 juni a.s. wordt u in de gelegenheid gesteld de schilderijen te bekijken, die de heer Grabijn uit Zwolle van de Grote Kerk heeft gemaakt. Hij zal die avond ook een toelichting op zijn werk geven. Het ligt in de bedoeling, dat in 1995 een tentoonstelling van zijn werk in Haarlem wordt gehouden in het kader van Haarlem-750.

LEDENWERVING

Al enige jaren daalt ons ledenaantal langzaam maar gestaag. Het is weer eens tijd om de vereniging op oude sterkte te brengen. Er valt nog bijzonder veel aan en in de Grote Kerk te doen. Willen wij dit gebouw in de huidige fraaie staat houden, dan hebben wij veel leden nodig, die via hun contributie willen bijdragen aan de veelheid van projecten, die ondernomen kunnen worden. Op zaterdag 8 mei a.s. houden we in dat kader een Open Dag in de Grote Kerk van 11 tot 16 uur, waarop wij vele nieuwe leden hopen te verwelkomen. Kent u mensen in uw omgeving, die nog geen lid zijn: laat hen op 8 mei de Grote Kerk bezoeken!

PROJEKTEN

Op basis van de besluiten van de ledenvergadering zijn op het ogenblik twee grote projecten in voorbereiding, te weten de pilaarschilderingen en het koororgel. Beide projecten vergen een lange voorbereidingstijd. Aan de restauratie van de pilaarschilderingen moet eerst nog onderzoek vooraf gaan om te bepalen, hoe de oorzaak van het verval het beste kan worden verholpen. Dat onderzoek alleen al duurt minstens een jaar. Daarna komt pas de vraag aan de orde, op welke wijze de restauratie zelf het beste kan geschieden. Het is een project, dat lang zal gaan duren en bijzonder veel geld zal gaan opslorpen. Onze vereniging zal dat in financieel opzicht zeker niet alleen kunnen dragen. We zoeken dan ook naast bijdragen van het restauratiefonds voor de Grote Kerk sponsors voor deze schilderijen.

Voor wat het orgel betreft zijn de eerste stappen genomen om te komen tot restauratie van dit instrument. Als orgeladviseur treedt de heer Hans van Nieuwkoop op. Hij is gepromoveerd op de Haarlemse orgelkunst vanaf 1400. Daarover is destijds met financiële ondersteuning van de Vrienden een prachtig boek verschenen. Wij streven ernaar het orgel medio 1995 gerestaureerd te hebben. Het lijkt ons leuk, als een Haarlems componist een stuk voor twee orgels schrijft, dat op de officiële herdenking van 750-jaar Haarlem in de Grote Kerk ten gehore kan worden gebracht.

Vooruitlopend op deze twee projecten hopen wij een of meer van de zeventiende eeuwse kroonluchters, die ooit in de Grote Kerk hebben gehangen en die in de vorige eeuw verkocht zijn, daar weer terug te krijgen. Dat betekent wel, dat we waarschijnlijk replica's zullen moeten laten maken om op te hangen in de kerken, waar de kroonluchters nu hangen. Drie van deze originelen hangen in de Bakenesserkerk. We zullen een prijsopgave vragen, hoeveel het opnieuw gieten van een dergelijke kroon kost. Hopelijk is dat bedrag bekend tijdens de ledenvergadering. Dankzij het speurwerk van de heer M.J. Brouwer, zoals vermeld in zijn boek "Het licht in de Grote of St. Bavokerk te Haarlem", weten we waar die kroonluchters op dit moment hangen en waar zij destijds in de Grote Kerk hingen.

Kortom: er is genoeg werk aan de winkel ter verfraaiing van de Grote Kerk. Daar kunnen we heel wat nieuwe leden bij gebruiken. Ik heb er géén bezwaar tegen als u een nieuw lid weet aan te brengen!

Ik hoop velen van u op 8 mei a.s. te mogen begroeten.

Wim Eggenkamp.

DE JAARAGENDA 1993 VOOR DE "VRIENDEN VAN DE GROTE KERK TE HAARLEM"

8 mei - actie ledenwerving
15 mei - vriendentour naar Oudenbosch
8 juni - algemene ledenvergadering
23 september - ontvangst van het bedrijfsleven
2 oktober - bavodag
23 oktober - uitstapje vriendenkring
18 december - kerstrondleiding

VRIENDENTOUR NAAR OUDENBOSCH

De jaarlijkse dagtocht van de Vriendenkring zal plaatsvinden op zaterdag 15 mei a.s. Het doel is deze keer Oudenbosch in het Brabantse land, met name bekend om zijn Basiliek. Deze is een verkleinde reproductie van de St. Pieter in Rome en, wat het front betreft, vande St. Jan van Lateranen, ook één van de hoofdkerken van de Eeuwige Stad.

In de bus wordt aan de deelnemers dokumentatie verschaft die zich vooral richt op een vergelijking tussen deze Basiliek en de beide genoemde kerken in Rome. Maar naast de Basiliek van de H.H. Agatha en Barbera, zoals de kerk voluit heet, heeft Oudenbosch nog meer te bieden aan de bezoeker. We noemen het Zouavenmuseum, het Natuurhistorisch museum, het Arboretum en de jachthaven nabij het winkelcentrum. De beide musea zijn in het programma opgenomen; voor de beide laatste bezienswaardigheden is tijd beschikbaar.

Het programma voor 15 mei ziet er als volgt uit:

8 uur: vertrek van twee bussen vanaf het Haarlemse station (perron K)
± 10 uur: aankomst in Oudenbosch
10-10.45 uur: twee kopjes koffie met een "Oudenboschse boomstronk" (inbegrepen)
11 uur: bus 1 bezoekt de Basiliek, bus 2 de beide musea (entree inbegrepen)
12.30 uur: gezamenlijke lunch (inbegrepen)
14 uur: bus 2 bezoekt de Basiliek, bus 1 de beide musea
16.30 uur: gezamenlijke "aangeklede" borrel (inbegrepen)
18 uur: vertek uit Oudenbosch
± 20 uur: aankomst in Haarlem

Uit bovenstaand programma hebt u kunnen opmaken dat het aantal deelnemers aan een maximum is gebonden: 2 bussen met elk 50 personen. Technisch bleek het niet mogelijk om meer bussen in te zetten. Het is dus een kwestie van "wie het eerst komt, het eerst maalt"; alleen de eerste 100 aanmeldingen kunnen gehonoreerd worden. Blijken er meer aanmeldingen te zijn, dan zullen we overwegen deze reis in het najaar te herhalen. Bent u "buiten de boot gevallen", dan wordt het gestorte bedrag aan u gerestitueerd.

Vanaf heden kunt u zich voor de dagtocht naar Oudenbosch op zaterdag 15 mei opgeven door het storten van f 50,- p.p. op girorekening 3618800 van de Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem, onder vermelding van "Oudenbosch".

UITNODIGING LEDENVERGADERING

Namens het bestuur nodig ik u uit voor de jaarvergadering 1993 op dinsdag 8 juni a.s., aanvang 20.00 uur in de Raadzaal van het stadhuis te Haarlem, Grote Markt 1.

Deze vergadering staat in het teken van het afscheid van de heer Jan A.H. Post als voorzitter van de vereniging.

Na afloop wordt hem door het gemeentebestuur vanwege zijn verdiensten voor de stad een receptie in de Refter aangeboden. De Refter ligt naast de Raadzaal.

Daarvóór zal de heer Johan Chr. Grabijn een toelichting geven op de schilderijen die hij van de Grote Kerk heeft gemaakt. Tijdens de receptie zijn deze te bezichtigen. Het ligt in de bedoeling om in 1995 een tentoonstelling van dit werk in te richten.

Ik hoop u op 8 juni a.s. te mogen begroeten.

Namens het bestuur, mr. W.M.N. Eggenkamp

AGENDA LEDENVERGADERING

1. Opening
2. Mededelingen
3. Notulen vergadering 17 juni 1992
4. Jaarverslag 1992 van de secretaris
5. Financieel verslag 1992 van de penningmeester
6. Verslag kascommissie over het jaar 1992
7. Benoeming nieuw lid kascommissie. De heer J.Temminck is niet meer herkiesbaar, de heer van den Berg wel. Voorgesteld wordt de heer van den Berg wederom tot lid van de kascommissie te benoemen, evenals de heer Maarten Brock.
8. Voortgang projecten
9. Werkzaamheden werkgroep rondleiders
10. Voorstel tot het benoemen van de heer Jan A.H. Post tot erelid van de vereniging
11. Voorstel tot het benoemen van de heer S.G.A.Kaatee tot penningmeester van de vereniging, nu de heer H.Deurloo per 1 januari 1994 als zodanig aftreedt.
12. Rondvraag
13. Sluiting

ZIEKTE PENNINGMEESTER

Wellicht is het u niet bekend dat onze penningmeester, de heer Deurloo, geruime tijd ziek is geweest. Dat is de reden waarom, in tegenstelling tot wat u van hem gewend bent, zich in de afgelopen maanden enkele ongemakken hebben voorgedaan over terugbetaling van gelden e.d. Indien u daarvan last hebt gehad, vragen wij uw begrip hiervoor.

WELKOMSTGESCHENK

Wie zich als nieuw lid van de vereniging "Vrienden van de Grote Kerk" opgeeft, ontvangt als welkomstgeschenk het boekje "Grote of St.Bavokerk", samengesteld door de heer Th.Delleman en van foto's voorzien door de heer E.A.van Voorden.

Ook de aanbrenner van een nieuw lid wordt niet vergeten: hij of zij kan zich dit boek aanschaffen voor de sterk gereduceerde prijs van f 5,-. Om die procedure niet al te ingewikkeld te maken, vragen wij het nieuwe lid en zijn aanbrenner zich gezamenlijk te voegen bij het kerkelijk bureau aan de Groenmarkt, waar de (ingevulde) aanmeldingskaart kan worden afgegeven en beide boeken in ontvangst genomen. Wanneer het (door een ander aangebrachte) lid de aanmeldingsbon opstuurt, is het verzoek om tevens de naam en het adres van degene die hem of haar heeft opgegeven te vermelden. Deze kan dan zelf het Bavoboek onder genoemde voorwaarde afhalen aan het kerkelijk bureau.

PROEP MEDEWERKERS VERKOOPTAFEL

Er is dringend behoefte aan medewerkers (M/V) voor de bemensing van de verkooptafel van de vereniging op manifestaties binnen en buiten de kerk. Hebt u hiervoor interesse of wilt u nadere inlichtingen, dan wordt u verzocht contact op te nemen met de heer L.G. Cornet, Houtmankade 7, tel. 023 - 240247.

OUDE NUMMERS BAVOKRONIEK

Het secretariaat van de vereniging wil graag in het bezit komen van oude nummers van de Bavokroniek, teneinde het archief te completeren. Beschikt u over losse exemplaren of complete jaargangen die u voor dit doel beschikbaar wilt stellen, dan verzoeken wij u contact op te nemen met de heer P.Klaassen, Leidsestraat 62, tel. 023 - 323104.

CONCERTEN WAALSE KERK

Dit jaar organiseert de stichting "Concerten Waalse Kerk" voor de vierde keer (1987, 1989, 1991 en 1993) "De Haarlemse Clavecimbel Dagen" in de Grote Kerk en in de Waalse Kerk en wel op 21 en 22 mei a.s.

Deze manifestatie rond het clavecimbel is de afgelopen jaren van een zeer continu hoogstaand niveau geweest en zowel voor de amateur- als de beroepsmuzikant interessant.

FINANCIEEL JAARVERSLAG 1992

Met genoegen presenteren wij hierna de jaarstukken over 1992 van de vereniging "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem", bestaande uit de Balans per 31 december 1992 en de Staat van baten en lasten over 1992.

De penningmeesters
H.Deurloo
drs. S.Kaatee

Balans per 31 december 1992 van de vereniging "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem"

Postbank	f 50.375,90	Bestemmingsreserve	
ABN-AMRObank deposito	150.000,--	Kroonluchters	f 40.000,--
rekenig courant	8.722,24	Koororgel en	
Credit Lyonnaisbank	4.816,24	Pilaarschilderingen	172.947,56
Voorraden verkooptafel	14.162,07		f 212.947,56
Te vorderen inzake		Eigen fonds bijzondere	
4e kwartaal 1992		projekten	13.721,39
verkooptafel	2.278,75	Te betalen inzake	
Rondleidingen	1.529,50	Vitrine kansellijsten	1.762,50
Bankrente	328,56	Overige	3.849,81
Porti	68,--		
	<u>f 232.281,26</u>		<u>f 232.281,26</u>

Staat van baten en lasten over 1992, vereniging "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem"

<u>Lasten</u>		<u>Baten</u>	
Restauratie kansellijsten,		Contributies	f 58.265,85
inclusief vitrine	f 17.174,25	Opbrengst	
Aankopen verkooptafel	9.591,65	verkooptafel	10.876,75
Bavo-kroniek	11.387,19	Rondleidingen, met	
Verenigingsfolders	11.302,--	af trek kosten	4.414,35
Bavo-dagen	1.453,04	Interest	13.618,68
Porti	1.982,20	Nalatenschappen	7.500,--
Ledenvergadering	395,--	Giften	75,--
Assurantie	750,49		
Bestuurs- en representatie-			
kosten	3.559,13		
Kantoorbenodigdheden,			
tekstverwerking	2.858,62		
Advertentiekosten	1.313,23		
Adviezen ledenwerving,			
publiciteit en nieuw			
ontwerp Bavo-kroniek	19.781,27		
Overige	255,--		
Dotatie Bestemmingsreserve	12.947,56		
	<u>f 94.750,63</u>		<u>f 94.750,63</u>

INZAGE VAN VERSLAGEN

Het verslag van de secretaris over 1992 en het verslag van de ledenvergadering van 17 juni 1992 liggen bij de secretaris ter inzage (leidsestraat 62). Beide documenten zijn ook in te zien vanaf een half uur vóór aanvang van de ledenvergadering op 8 juni a.s.

Bavo

K R O N I E K

17e jaargang
nummer 2
september 1993

Beste vrienden,

De Vereniging Vrienden van de Grote Kerk gaat onverminderd door met haar projecten ten behoeve van de Grote of St.-Bavo kerk. Zij kan daarbij nog wel wat gebruiken. Wie een nieuw lid aanbrengt, krijgt voor het luttele bedrag van f 5,- het boek 'Grote of St.-Bavo kerk' van Th. Delleman. Het nieuwe lid ontvangt dit fraaie boek gratis. Neem uw buurman, collega of vriendin op 2 oktober mee naar de Bavodag. Wij verwelkomen hem of haar graag als nieuw lid!

KROONLUCHTERS TERUG IN DE GROTE KERK?

In de Bakenesserkerk hangen drie zeventiende-eeuwse kroonluchters die afkomstig zijn uit de Grote of St.-Bavo kerk. Als het aan de Vrienden van de Grote Kerk ligt, krijgen deze drie kroonluchters weer een plaatsje in de Grote Kerk. De Vriendenkring heeft de Kerkvoogdij van de Hervormde Gemeente Haarlem -waaronder beide kerken ressorteren- aangeboden replica's te laten vervaardigen voor de Bakenesserkerk.

De drie kroonluchters
in de Bakenesserkerk.

De heer M.J. Bouwer is iemand die alles weet van de geschiedenis van de verlichting in de Grote Kerk. In 1991 verscheen van zijn hand

het boek 'Het licht in de Grote of St.-Bavo kerk te Haarlem vroeger en nu'. Bouwer kent de kerk letterlijk van binnen en van buiten. Van 1949 tot 1974 was hij hulp-koster en eind jaren veertig bouwde hij op een schaal van 1 : 100 een maquette van de kerk. Deze getrouwe weergave van het gebouw is vandaag de dag nog steeds in de Grote Kerk te bewonderen.

De aanleiding voor Bouwer om de geschiedenis van de verlichting van de kerk door de eeuwen heen na te gaan, vormde de grote opknappbeurt van de kroonluchters in

1987. "Ik ben toen op zoek gegaan naar gegevens over de origine van de kroonluchters. De kroonluchters die nu in de kerk hangen stammen uit het einde van de vorige en het begin van deze eeuw. Het zijn kopieën van koperen kaarsenkronen die rond 1640 door verschillende gilden en instellingen aan de kerk zijn geschonken." Twee eeuwen lang hebben vijf grote kronen, met dertig armen, en twaalf kleinere kronen, met zestien armen, de Grote of St.-Bavo kerk verlicht. Tot ze moesten wijken voor de vooruitgang.

Speurtocht

In 1854 verkeert de Kerkvoogdij in financiële moeilijkheden. Men besluit de koperen kronen te verkopen. Drie zestienarmige kronen verhuizen naar de Janskerk, de overige kronen worden verkocht aan J.E. Schaaps, 'kooperslager en geelgieter te Utrecht'. In 1849 is men al begonnen met het aanleggen van gasleidingen in de Grote Kerk. Gasverlichting zal de kaarsenkronen overbodig maken. Overigens duurt het nog tot 1870 duren voordat er gasverlichting in de kerk komt.

Bouwer is op speurtocht gegaan naar de oude kroonluchters. Van de vijf grote kroonluchters bevindt zich er nu één in de St.-Johannes de Doperkerk in Wageningen, drie hebben wellicht in het Crystal Palace in Londen gehangen en zijn in 1936 door brand verloren gegaan en één is nog zoek. De drie zestienarmige kronen uit de Janskerk verhuizen in 1934 naar de Bakenesserkerk, waar ze nog hangen. Van de negen verkochte zestienarmige kronen hangen er twee (Lees verder op blz. 2)

(Vervolg van blz. 1)

in Wageningen en heeft Bouwer er één in de H. Walburgiskerk te Amby (Maastricht) en één in de St.-Martinuskerk te Wijck (Maastricht) teruggevonden. Vijf zijn er nog zoek. Bouwer: "Ik reken er niet op dat de kroonluchters uit Wageningen en Maastricht ooit nog terugkeren naar de Grote Kerk. Ik hoop wel dat de drie kronen uit de Bakenesserkerk terugkomen. Die zouden dan kunnen worden opgehangen in de kooromgang ter hoogte van het koorhek. Op de zolder kun je nog aan de balken zien waar ze hebben gehangen."

IN MEMORIAM HENK DEURLOO

Op vrijdag 16 juli jl. overleed toch nog onverwacht onze penningmeester de heer Henk Deurloo. Hij werd 77 jaar oud. Op woensdag 21 juli is hij, begeleid door zeer velen, ten grave gedragen naar het familiegraf op de begraafplaats Westerveld.

Henk Deurloo heeft grote verdiensten voor onze vereniging gehad. Gedurende dertien van de achttien jaar dat de vereniging bestaat, was hij penningmeester van de Vrienden van de Grote Kerk.

Hij deed zijn werk nauwgezet en vol overgave. Elke rekening werd zo mogelijk nog dezelfde dag betaald. Iedereen kreeg terug waar hij recht op had, tot op de laatste cent. En dat dit bewerkelijk kan zijn, bleek jaarlijks bij de excursies, wanneer meer mensen zich hadden opgegeven dan dat er feitelijk mee konden. Hij voerde een rechtlijnig, sober en in alle opzichten verantwoord beheer: zo zat hij ook in elkaar. De post 'representatie' had niet zijn voorliefde. Met geld van een ander ga je extra voorzichtig om. Alles wat maar enigszins overbodig leek, vond hij niet verantwoord.

Henk beschouwde zijn penningmeesterschap niet als een bijzonder iets. Dergelijk werk was voor hem een gevolg van ieders plicht op zijn eigen manier een bijdrage te geven aan de maatschappij waarin wij leven. Onze vereniging betekende veel voor hem: hij was er dan ook zeer bij betrokken. Hij kon van zijn functie moeilijk afstand doen, ook toen het hem te veel werd. Henk was iemand die het erelidmaatschap van de vereniging verdiende. Wij hadden het voornemen eind december a.s. een extra ledenvergadering bijeen te roepen om dat erelidmaatschap nog tijdens zijn leven te kunnen uitreiken. Dat heeft niet zo mogen zijn. Henk overleed eerder dan verwacht. Daardoor is hem wel veel pijn ten gevolge van zijn ongeneeslijke ziekte gespaard gebleven.

Wij herdenken Henk in grote dankbaarheid.

W.M.N. Eggenkamp

VRIENDENTOUR NAAR OUDENBOSCH

Volgens de nu al jaren bestaande traditie werd er op 15 mei van dit jaar een Vriendentour georganiseerd, en wel naar Oudenbosch (N.-Br.). Enigszins in afwijking van de traditie werd deze tocht met slechts één autobus gemaakt: meer bleek organisatorisch niet mogelijk.

Op weg naar ons doel werden we door de leider van de tour, de heer Jacq. de Jong, ruim voorzien van informatie over de te bezoeken gebouwen en instellingen: vooral over de Basiliek kregen we uitvoerig materiaal met tekeningen aangereikt.

Na aankomst in Oudenbosch leek het even alsof er een kink in de kabel zou komen: het restaurant waar we koffie zouden gebruiken bleek getooid met een bord 'wegens verbouwing gesloten'. Gelukkig was er voor ons toch nog een zaal beschikbaar, waar we geïnfiltreerd werden en begroet door de burgemeester van Oudenbosch met een beschrijving (lovend!) van zijn gemeente. Daarop splitste de groep zich in delen die de te bezichtigen gebouwen achtereenvolgens langs gingen.

De Basiliek (van de H.H. Agatha en Barbara) springt het meest in het oog, gebouwd als zij is naar het (verkleinde) model van de St.-Pieter en (wat de voorgevel betreft) de St.-Jan van Lateranen te Rome. De architect Pierre Cuypers gaf in de tweede helft van de negentiende eeuw vorm aan de gedurfde plannen van bouwpastoor Hellemons en zijn parochie. De koepel rijst hoog boven de verbouwing uit, met als kleinere pendant die van de kapel van het instituut Saint Louis. Het interieur van deze kapel is, in tegenstelling tot de rijk geornamenteerde Basiliek, tegenwoordig sober uitgevoerd in strakke grijs-tonen. Naast het instituut en de kapel van St.-Louis bevindt zich ook nog het bijbehorende museum met een rijke collectie van vooral natuurhistorisch en geologisch materiaal, bestemd voor het onderwijs aan het instituut, en uitgebreid met een verzameling volkenkundige voorwerpen die ordedelen uit overzeese missiegebieden hebben bijeengebracht.

De initiatiefnemer van het Natuurhistorisch Museum, broeder Christoffor, is ook oprichter geweest van het andere museum van Oudenbosch: dat van de Zouaven. Deze kwamen als vrijwilligers in de vorige eeuw de Kerkelijke Staat te hulp die bedreigd werd

door het Italiaanse eenheidsstreven. Het verzamelpunt van de Nederlandse Zouaven (verreweg het grootste contingent van dit internationale legertje) was Oudenbosch. Hier zijn documenten, uniformen, vaandels enz. bijeengebracht die een indruk geven van de geschiedenis van dit 'Pauselijk leger'.

Alle bovengenoemde gebouwen werden achtereenvolgens door onze groepjes bezocht, met uiteraard tussendoor een lunchonderbreking. We sloten dit interessante en gevarieerde programma in Oudenbosch af met een theepauze alvorens, stipt volgens de tijdsplanning, de thuisreis te aanvaarden. Aan de leiding van de excursie, de chauffeur en degenen die ons ter plaatse hebben rondgeleid komt dank en waardering toe voor een geslaagde Vriendentour.

A.C. Noordegraaf

DE LAATSTE BEGRAFENIS IN DE GROTE KERK

In de Franse tijd werd het begraven in kerken om gezondheidsredenen verboden. Na 1813 werd het weliswaar weer toegestaan, maar bij Koninklijk Besluit van 24 mei 1825 werd het definitief verboden. De bekende dichter Willem Bilderdijk was in 1831 de laatste die in de Grote of St.-Bavo kerk zijn rustplaats vond.

Bilderdijk, die op de Grote Markt in het huis met de mooiste zeventiende-eeuwse klokgevel woonde (thans entree van de Brinkmannpassage), overleed op 75-jarige leeftijd. Hij ligt begraven onder grafsteen nr. 76, het zevende graf van de elfde tafel in de zuiderzijbeuk, links van de ingang vanuit de kosterij. Boven zijn zerk is in de pilaster een gedenksteen aangebracht met op de vier hoeken witmarmeren knoppen. Op deze steen van Escauzijns graniet staat alleen de naam Bilderdijk vermeld en aan de onderkant leest men 'De Wijngaardranken', de naam van de Rederijkerskamer die de steen heeft geschonken. Bij Bilderdijks bijzetting in de

Grote Kerk hield Isaäc da Costa, zijn leerling, een grafrede in aanwezigheid van 'ene even talrijke als aanzienlijke schare'. De rouwdienst werd geleid door dominee Hermanus Manger.

Dominee Manger

Volgens het lijstbord van predikanten in de Brouwerskapel was dominee Manger van 22 mei 1803 tot 15 mei 1844 de 101ste predikant van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Haarlem. Als pastorie kocht hij op 23 december 1803 van Sandrina Christiana Swaving, weduwe van Gerrit Kok jr., het huis 'De Vergulde Brasem' in de Bartelorisstraat 12 (thans 'babywinkel' Prénatal). Op 28 april 1827 was aan hem het bovengenoemde graf onder nr. 76 overgeboekt door dominee Adrianus Mand, aan wie het graf toebehoorde, maar die in Gorinchem was beroepen.

Als huisvriend van de familie Bilderdijk laat ds. Manger op 21 april 1830 dit graf schud-den om het spontaan af te staan aan de dichteres Catharina Wilhelmina Schweikhardt, 'tweede huisvrouw van den Heer Mr. W. Bilderdijk', die enkele dagen daarvoor was overleden. Op 23 december 1831 kan daarvoor Bilderdijk in hetzelfde graf worden bijgezet. Dominee Manger liet toen op hun grafsteen beider naam en sterfdata beitelen: Willem Bilderdijk 18 december 1831 en Catharina Wilhelmina Schweikhardt 16 april 1830.

Leeft Willem Bilderdijk voort als 'Neerlands Dichterenvorst', ook aan dominee Manger bewaren we herinneringen. In de Joodse geschiedschrijving van de stad wordt vermeld dat hij in 1840 een 'Feestrede' uitsprak bij de eerste steenlegging van de voormalige synagoge in de Lange Begijnestraat (vanaf 1765 gevestigd op het Goudsmitspleintje). En 'ingevolge de begeerte van wijlen dominee Manger' werden op de pilasters van de toegangshekken van de begraafplaats aan de Kleverlaan (de eerste openbare Haarlemse begraafplaats) aan de kant van de Schoterweg de spreuken gebeiteld: 'Stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren' en 'Zalig zijn zij die in de Heer sterven'. Heden ten dage zijn die opschriften nog altijd te lezen.

Th.A. Delleman

'Vergeeft hem 't ongelijk! reeds dekt sints twintig jaar het Haarlemsch kerkverwulf zijn afgetobd gebeente. O! spreek' geen vreemdeling, spreek' geen nageslacht aldaar, met weemoed stilgestaan by zuil en grafgesteente, dees strenge erinnering uit (...)' dichte Isaäc Da Costa in 1851 'op een afbeeldsel van Bilderdijk'.

foto R. Bogaart

PROGRAMMA BAVODAG

Alle Vrienden van de Grote Kerk zijn welkom op de Bavodag op zaterdag 2 oktober a.s.

De Grote Kerk is die dag ook voor andere belangstellenden gratis toegankelijk.

Het programma ziet er als volgt uit:

• 11.00-11.45 uur

Optreden van het Caecilia-consort uit Groningen onder leiding van dirigent Jelke Hamersma. Aan het orgel Piet Wiersma, sopraan Ellen Kopstra.

Programma:

1. orgel, Heinrich Scheidemann (ca. 1600), Preambulum
2. koor a capella, Heinrich Schütz (ca. 1600), drie motetten
3. orgel, Johann Sebastian Bach (1685-1750), Toccata in F
4. koor met sopraan en orgel, F. Mendelsohn-Bartholdy (1809-1847), Hor mein Bitten
5. orgel, F. Mendelsohn-Bartholdy, Fuga in E
6. koor en orgel, Johannes Brahms, Geistliches Lied
7. sopraan en orgel, Hendrik Andriessen, Miroir des Peins
8. koor en orgel, Maurice du Rufflé, vier motetten
9. koor, Hendrik Andriessen, Pater Noster
10. orgel, Jean Langlais, Dialogue sur les Mixtures.

Na dit programma zal de organist nog enige tijd het Müller-orgel bespelen.

• 12.00 uur

Toelichting op de huidige toestand van de pilaarschilderingen in het koor en op de mogelijkheden tot restauratie.

• 13.00 uur

De heer H. van Nieuwkoop, adviseur voor de restauratie van het koororgel, geeft bij dit instrument een toelichting op de huidige toestand ervan en geeft aan in welke richting de gedachten gaan om het koororgel te restaureren.

• 15.00 uur

Orgelbespeling door de heer A. Pauw, organist voor de Hervormde Gemeente in de Grote Kerk.

• 15.45 uur

Samenzang o.l.v. de heer J. Schouten, aan het orgel A. Pauw.

• 16.00 uur

Einde Bavodag.

Gedurende de hele dag worden er rondleidingen in de Grote Kerk gegeven door deskundige rondleiders. Zij zijn te herkennen aan het rode lint dat zij dragen met daaraan een beeltenis van de Grote Kerk. Onder het orgel wordt vanaf 12.00 uur doorlopend een dia-serie over de restauratie van de Grote Kerk vertoond, gemaakt door de heer R. Bogaart.

Te beginnen om 12.00 uur wordt elk heel uur de slingerproef van J.B.L. Foucault gedemonstreerd in het noordertransept.

ALGEMENE LEDENVERGADERING

Op 8 juni jl. vond de jaarlijkse algemene ledenvergadering plaats, dit keer in de raadzaal van het Haarlems stadhuis. Naast de gebruikelijke jaarstukken stonden de nieuwe projecten van de Vriendenkring op de agenda alsmede de benoeming van onze oud-voorzitter Jan Post tot erelid van de vereniging. In verband met dit laatste agenda-punt was het overweldigend druk. Velen kwamen Jan Post na de vergadering met zijn erelidmaatschap gelukwensen tijdens een door het College van Burgemeester en Wethouders aangeboden receptie en namen tegelijkertijd afscheid van hem als voorzitter van de vereniging. Gelukkig blijft hij actief voor de Vriendenkring; hij zal de excursies blijven mee-organiseren en neemt zitting in de restauratiecommissie.

Projecten

De vergadering ging akkoord met het plan de drie originele zeventiende-eeuwse kronen, die vanuit de Grote kerk via de Janskerk in

de Bakenesserkerk terecht zijn gekomen, weer naar de Grote Kerk terug te brengen. Wanneer de Kerkvoogdij hiermee instemt, zullen voor de Bakenesserkerk op kosten van de Vrienden van de Grote Kerk nieuwe kronen worden gemaakt.

Ook het plan om het koororgel te gaan restaureren vond weerklank. Zodra het restauratieplan met kostenbegroting klaar is, zal het opnieuw aan de ledenvergadering worden voorgelegd. Het streven blijft erop gericht dit plan in 1995 te realiseren.

Helaas is er nog weinig duidelijkheid over de restauratie van de pilaarschilderingen. Een en ander hangt af van technisch onderzoek, dat in de wintermaanden zal plaatsvinden.

Verder besloot de ledenvergadering Steef Katee per 1 januari 1994 te benoemen als penningmeester ter opvolging van Henk Deurloo.

W.M.N. Eggenkamp

LEZING CEES DAM

De Vereniging van Vrienden van het Frans Halsmuseum organiseert op dinsdag 26 oktober a.s. in de Doopsgezinde Kerk te Haarlem een lezing. Prof. Cees Dam zal spreken over het historische stadscentrum in de twintigste eeuw. De aanvang is 20.00 uur en de toegang bedraagt f 5,-.

foto E.A. van Voorden

Colofon

De Bavokroniek is een uitgave van de Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem

voorzitter:

mr. W.M.N. Eggenkamp
J.C. van Oostzanenlaan
4/6
2102 AX Heemstede

secretaris:

P. Klaassen
Leidsestraat 62
2013 XM Haarlem
telefoon 023-323104

penningmeester:

drs. S.G.A. Kaatee
Garenkokerskade 17
2013 AJ Haarlem
telefoon 023-310386

postrekening Vrienden
van de Grote Kerk
36 18 800

eindredactie

Maarten Brock

Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem

TER INFORMATIE AAN DE LEDEN:

hierbij de brief, welke het bestuur verzonden heeft aan de Gemeenteraad van Haarlem in verband met de voorgenomen bebouwing van het Enschede-complex.

Aan de leden van de Raad
der gemeente Haarlem,

Stadhuis,
Postbus 511,
2003 PB Haarlem.

Heemstede, 14-9-'93.

Onderwerp: bebouwing Enschede-complex.

Zeer geachte Raadsleden.

In de afgelopen weken heeft ons bestuur in de plaatselijke en landelijke dagbladen kennis kunnen nemen van de ontwikkelingen rond het voormalige Enschede-complex. Die ontwikkelingen baren ons grote zorg, omdat zij van grote negatieve invloed kunnen zijn op het meest stadsbeeld-bepalende monument, dat de gemeente Haarlem kent, de Grote- of St.Bavo-kerk. Onze vereniging zet zich reeds 18 jaar in om deze kerk meer tot zijn recht te laten komen, zowel wat interieur, als exterieur betreft. Onze zorg is twee-erlei: allereerst de huidige planvorming, welke kan leiden tot aantasting van met name het huidige silhouet van de kerk en vervolgens de mogelijke schade aan het gebouw bij het realiseren van de geplande parkeerkelder en bij het onderheien van het complex. Terzake merken wij hetvolgende op.

1. De Planvorming.

Uit de ons bekende stukken is ons gebleken, dat delen van het nieuw te boven complex tenminste hoger worden dan de hoogste bebouwing, die tot voor kort op dit nu aan de orde zijnde terrein gestaan heeft. Dit heeft tot consequentie, dat met name aan de noord-oostzijde van de kerk het huidige zicht op de Grote Kerk door de voorgenomen nieuwbouw wordt weggenomen. Wij

achten dit ten ene male ontoelaatbaar. De Grote Kerk is het meest stadsbeeld-bepalende gebouw in Haarlem. Eeuwen lang heeft het gebouw de oude binnenstad gedomineerd, niet alleen door de magnifieke, bijna Vlaamse vieringtoren, maar ook door de bovenbouw van de kerk. Daardoor is altijd van verre zichtbaar gebleven, hoe relatief kort de transepten ten opzichte van het koor en het schip zijn uitgevallen. Het is de kerk met "de hoge schouders". Het knappe van het stadsbestuur van Haarlem tot nu toe is geweest, dat zij geen enkel gebouw heeft toegestaan, dat een bedreiging van dit al eeuwen bestaande stadsbeeld zou kunnen zijn. Het meest bedreigende was tot voor kort eigenlijk het hoge bebouwingsgedeelte van het Enschede-complex, dat onlangs is gesloopt. Wanneer de nu voorgenomen bebouwingsmassa wordt doorgezet, verliest Haarlem een deel van zijn eigen identiteit.

Het fraaie van de Grote Kerk is bovendien, dat zij van verschillende plekken in de stad via allerlei doorkijken en doorkijkjes weer opduikt. Bij de voorgenomen bouwmassa wordt dit voor een deel teniet gedaan, en wel aan de noord-oost zijde van de stad. De doorkijk vanaf het Spaarne via de Damstraat krijgt helemaal een gevoelige knauw. Niet alleen wordt het profiel van de straat voor een deel versmald, waardoor de doorkijk al sterk in zijn belevingswaarde wordt verminderd, maar de aldaar geprojecteerde loopbrug zal, gezien vanuit het Spaarne, nog meer afbreuk aan de Grote kerk doen. Blijkbaar verdient die nog nader vorm te geven loopbrug 's avonds al meer aandacht dan de Grote Kerk, die - zo denken wij - haar waarde in de loop der eeuwen toch al bewezen heeft. Eigenlijk is het een testimonium paupertatis, wanneer een acceptabele beleving van een straat 's avonds alleen kan worden bereikt middels verlichting. Het ware beter dusdanige functies aan die straat te projekteren, dat deze ook 's avonds zonder kunstgrepen als een prettige, veilige straat kan worden ervaren.

Hoe belangrijk de Grote kerk voor Haarlem is, heeft onlangs Doeschka Meijsing prachtig verwoord in haar "Woord Vooraf" in de Architectuurgids van Haarlem. Zij schreef - nog niet op de hoogte van de huidige plannen - het volgende:

"Er valt staande te houden, dat Haarlem, wat komende generaties architecten ook zullen uitrichten, inwisselbaar zichzelf zal blijven door haar twee steunpunten: de Grote St. Bavo en de Haarlemmerhout. De eerste is een baken voor elke reiziger: vanuit de duinen in het westen, komend over de Zijlweg; vanuit Amsterdam zeewaarts reizend of in de kleine straten vertoevend - altijd staat men, plotseling of van verre, oog in oog met de St. Bavo, door de toenmalige bouwmeesters op een hoogtepunt in de stad gebouwd, majestueus en onverschrokken door de eeuwen heen, altijd zeggend: dit is Haarlem. Haar burgers hebben verschillende besturen en geschillen gekend, de 80-jarige oorlog heeft ons trots en onafhankelijk gemaakt, alles is gekomen en weer gegaan, de waan van de dag, van de decennia; haar schrijvers en schilders hebben de stad bezongen en verbeeld, maar voor het oog van de hele wereld zal ik, St. Bavo, bouwkundig deze plek markeren als Bavo."

Het kan toch niet zo zijn, dat een deel van het zicht op deze Bavo door de bebouwing van het Enschede-complex verloren

gaat. Trouwens als aan deze zijde van de kerk dit wordt toegestaan, wie garandeert, dat dit dan aan de overige zijden niet ook eens gebeurt?

Nu de bouwmassa zo hoog mag worden, bestaat ook het gevaar, dat deze voor een deel vanaf de Grote Markt zichtbaar wordt. Dat zou dan fataal zijn voor het historische hart van Haarlem. Onlangs is niet zonder moeite voorgesteld om de Grote Markt van Haarlem voor te dragen om opgenomen te worden op de wereldranglijst van beschermde monumenten. Haarlem wedijverde in dat opzicht met de markt van Gouda. Als de nieuwbouw van het Enschede-complex ook op de Grote Markt zichtbaar wordt, dan ware het beter niet de Grote Markt van Haarlem, maar de markt van Gouda voor te dragen.

Ons bestuur heeft zich afgevraagd, waarom de gemeente Haarlem zelf met het voorstel is gekomen tot een zo hoge bouwmassa. Het plan is namelijk allereerst in strijd met het door de Gemeenteraad destijds aanvaarde beschermd stadsgezicht. Niet voor niets schrijft de Rijksdienst voor de Monumentenzorg: "Voor een historische binnenstad is een dergelijke grote hoogte dermate afwijkend, dat meer inzicht geboden zou moeten worden over de consequenties van het stadsgezicht vanaf de Grote Markt, Spaarne en Bakenessergracht. De endoscoop-opnames van de zeer globale maquette geven weinig meer gedetailleerde informatie".

Verder is de gang van zaken rond de bebouwing van dit terrein in strijd met de nota "Haarlems Architectuurbeleid", dd december 1992. Daarin staat op bladzijde 7 vermeld, dat "bouwopdrachten, waarbij de gemeente als opdrachtgever optreedt, de toets der kritiek moeten kunnen doorstaan zowel op stedenbouwkundig als op architectonisch vlak. Dit vereist zorgvuldigheid bij de planvoorbereiding, de procesbegeleiding en de kostenbeheersing. Zo moeten voorstudies verricht worden als de ontwerp-opgave complex is als gevolg van het gestelde programma of de stedenbouwkundige situering".

"Architectonische kwaliteit wordt - aldus op pagina 3 - mede bepaald door de culturele waarde: bepaald door oorspronkelijkheid, vaktechnische kwaliteit, zeggingskracht, relatie met de omgeving en cultuur-historische waarde."

Gelet op deze citaten heeft het ons niets verbaast, dat inmiddels zowel de schoonheidscommissie als de monumentencommissie een negatief advies over het nu voorliggende plan hebben uitgebracht.

Het plan staat ons insziens ook op gespannen voet met de nota "Erfenis voor de Toekomst", waar op bladzijde 8 onder punt 2.1. staat vermeld, dat een van de belangrijkste ambities voor de binnenstad en de centrumfuncties is:

"versterking van het multifunctionele karakter van de binnenstad, met daarbij vooral aandacht voor de kwaliteit, de onderlinge relaties tussen de functies, en het behoud van de histo-

rische omgeving". En op bladzijde 11 staat vermeld:

" In een binnenstad als die van Haarlem kan niet zomaar worden ingegrepen. Er moet rekening worden gehouden met herstel van de maat-schaalverhoudingen en stadeigen, herkenbare inrichting van de openbare ruimten. Natuurlijk wordt daarbij gelet op beschermd stadsgezicht, de bebouwing, historisch stratenpatroon, rooilijnen, maaiveldhoogte en het water. Herstel van de relatie tussen stad en, voor een deel verdwenen, water is belangrijk".

Voor ons is het onduidelijk, waarom de gemeente zomaar afwijkt van haar eigen standpunten. De enige reden, die wij kunnen bedenken, ligt in het financiële vlak. Als dat zo is, wordt het zeer bedenkelijk: dan is het hek van de dam. Want waarom mag de gemeente wel van haar eigen regels afwijken, als zij het financieel moeilijk heeft, en de de particulier niet?

2. Schade door de bouw.

Bij de bouw van het Brinkmanncomplex bleek, hoe gevoelig het bouwen in de omgeving, zeker, wanneer de diepte wordt ingegaan en grondwater wordt onttrokken, voor de Grote kerk is. Dat geldt temeer bij de bebouwing van het Enschede-complex. Immers de sluiting van het hoogkoor staat niet op de zandlaag, zoals bij de rest van de kerk het geval is. Dat gedeelte moest dan ook in de loop der eeuwen regelmatig met extra constructies aan het gebouw vastgehouden worden. Juist dat deel van de kerk staat het dichtst bij het Enschede-complex. Wij twijfelen er dan ook niet aan, of de eigenaar van het gebouw zal u terzake voor eventuele schade aansprakelijk stellen.

Het zal u gelet op het voorgaande duidelijk zijn, dat wij uw Raad ten sterkste ontraden met de plannen voor het Enschede-complex, zoals zij nu voorliggen, akkoord te gaan. Wij wensen u sterkte en wijsheid bij de besluitvorming toe. Tot het geven van nadere informatie zijn wij uiteraard gaarne bereid.

Tekenen namens het bestuur met gevoelens van hoogachting,

mr. W. M. N. Eggenkamp,
voorzitter

P. Klaassen,
secretaris.

Bavo

K R O N I E K

17e jaargang
nummer 3
december 1993

Beste vrienden,

De drie zeventiende-
eeuwse kroonluchters
(zie de vorige Bavo-
niek) keren na 140
jaar terug uit de Bake-
nesserkerk naar de
Grote of St.-Bavo kerk.
Op kosten van de Vrien-
den van de Grote Kerk
krijgt de Bakenesser-
kerk in ruil drie nieuwe
kroonluchters. Tijdens
de kerstrondleiding op
zaterdagmiddag 18 de-
cember a.s. (zie ach-
terop voor het volledige
programma) kunt u de
kronen, elk getooid met
zestien brandende
kaarsen, bewonderen in
de Grote Kerk.

KOORORGEL MET ZUIDELIJKE GRANDEUR

Orgelkenner Hans van Nieuwkoop is bezig met het opstellen van een advies over de restauratie van het zeventiende-eeuwse koororgel in de Grote of St.-Bavo kerk. Het ziet er naar uit dat de restauratie pas in 1997 voltooid zal zijn en niet in 1995, zoals het streven van de Vrienden van de Grote Kerk was.

Het koororgel hangt sinds 1907 boven de Mariakapel, op de plaats waar eens het zogeheten Noorderorgel hing. Het koororgel is gekocht van de zusters van het Liefdegesticht te Breda en mede gezien de omvang hoogstwaarschijnlijk afkomstig uit een Bredase schuilkerk. Het orgel werd begin deze eeuw speciaal aangeschaft voor gebruik bij huwelijksinzegeningen van 'minder goeden' en is voor het laatst bespeeld in de jaren zeventig.

Van Nieuwkoop dient de Vrienden van de Grote Kerk van advies met betrekking tot de voorgenomen restauratie. Hij is hoofdleraar orgel aan het Sweelinck Conservatorium te Amsterdam, organist in de Grote of St.-Laurenkerk te Alkmaar (die momenteel wordt gerestaureerd) en adviseur op het gebied van de restauratie en nieuwbouw van orgels. Hij is ook de auteur van het standaardwerk 'Haarlemse orgelkunst van 1400 tot heden'.

Volgens Van Nieuwkoop bezit het koororgel, dat op de monumentenlijst staat, een zekere 'zuidelijke grandeur'. 'Het orgel is niet alleen bijzonder voor deze contreien, ook in het zuiden zelf zijn slechts weinig zeventiende-eeuwse instrumenten zo goed bewaard gebleven. Toch moet er nog heel wat gebeuren voor het orgel weer bespeelbaar is.'

Hoge registers verdwenen

Wanneer Van Nieuwkoop klaar is met zijn rapport, moet er een orgelbouwer worden aangezocht. Het orgel zal vervolgens helemaal uit elkaar worden gehaald en opnieuw opgebouwd. Dit vergt de nodige tijd. Van Nieuwkoop: 'Rond de eeuwwisseling heeft men gepoogd het orgel te 'romantiseren': de hoge

(Lees verder op blz. 4)

Foto: E.A. van Voorden

VRIENDENTOUR NAAR CATHARIJNECONVENT

Op zaterdag 23 oktober stond iedereen om twaalf uur goedgemutst klaar op perron K om in de bus te stappen. Is het u ook opgevallen dat de alpinomuts de grote mode was tijdens deze uitstap? Twee NZH-bussen vervoerden ons op prettige wijze naar Utrecht. Onze busleider was de heer Jacques de Jong, één van de organisatoren.

De bussen werden geparkeerd voor het Spoorwegmuseum en gezamenlijk liepen we naar het Catharijneconvent. Het convent herbergt een museum dat is gewijd aan het christendom in Nederland. De vrienden van de Bavo werden in groepen verdeeld en iedere groep kreeg een vakkundige gids toegewezen.

Onze groep bezocht een kerkzaal die opgebouwd was uit restanten van protestantse en katholieke kerken, onder andere het altaar uit het Maagdenhuis. We ontmoetten er zowaar nog een oude Haarlemmer: pastoor Arents, de pastoor van de 'klopjes', die was opgegraven om te zien of hij heilig verklaard kon worden en zeventien jaar na zijn dood was geschilderd door Pieter de Grebber. Tijdens de rondleiding werd stevig gediscussieerd, onder andere over de houding van de paus in de oorlog en waarom een waterstaatskerk een waterstaatskerk is.

Na afloop van de rondleiding en de koffie bestond de mogelijkheid om de tentoonstelling te bezichtigen van Maria van Hongarije, regentes der Nederlanden. Wij maakten van de gelegenheid gebruik om de oude binnenstad van Utrecht te bekijken, waarbij we in een antiquariaat terecht kwamen waar uitsluitend bijzondere boeken werden verkocht. Even heerlijk zitten op een krukje, neus in een boek en genieten van de geur en de rust. Om vier uur waren wij present in de Kathedrale Kerk aan de Lange Nieuwstraat om te luisteren naar het zingen van het koor-gebed, zoals de kanunniken dat in de middeleeuwen deden.

Daarna weer snel terug naar de bussen. We vertrokken exact om vijf uur en na een kleine manoeuvrefout die onder luid applaus door de chauffeur werd hersteld, kwamen we weer 'safe and sound' in Haarlem aan. Een uitstapje met de 'vrienden'? Aanbevolen!

Lucy Steen
John Valkenier

De organisatoren van de vriendentours, Jan Post en Jacques de Jong, hebben voor de komende jaren twee bijzondere uitstapjes in petto. In het voorjaar van 1994 zal een een-daags bezoek worden gebracht aan de Haarlemse zusterstad Osnabrück, terwijl voor 1995 een uitstapje naar Gent op het programma staat. Nadere gegevens volgen.

DE HEILIGE GEESTMEESTERS

De zorg voor de armen was in de middeleeuwen toe-
vertrouwd aan de Heilige Geestmeesters. De Heilige Geeststoel en de Heilige Geestkamer in de Grote of St.-Bavo kerk herinneren nog aan deze voorname mannen.

De Heilige Geeststoel is de vijftiende-eeuwse eikehouten bank in de zuidwesthoek van de Grote Kerk. De bank is verdeeld in twaalf zetels met daarboven spreuken die betrekking hebben op christelijk dienstbetoon. Elke nieuwe frase begint met een vergulde hoofdletter, terwijl de rijmspreuken in gotische karakters zijn neergeschreven. De eerste spreuk links maakt duidelijk waarom de middeleeuwse armenzorg vaak kortweg met 'Heilige Geest' werd aangeduid: 'Alle goede gave die oijt zijn geweest/Comen alleen vande Vader hier

OUDEREN- EN ARMENZORG

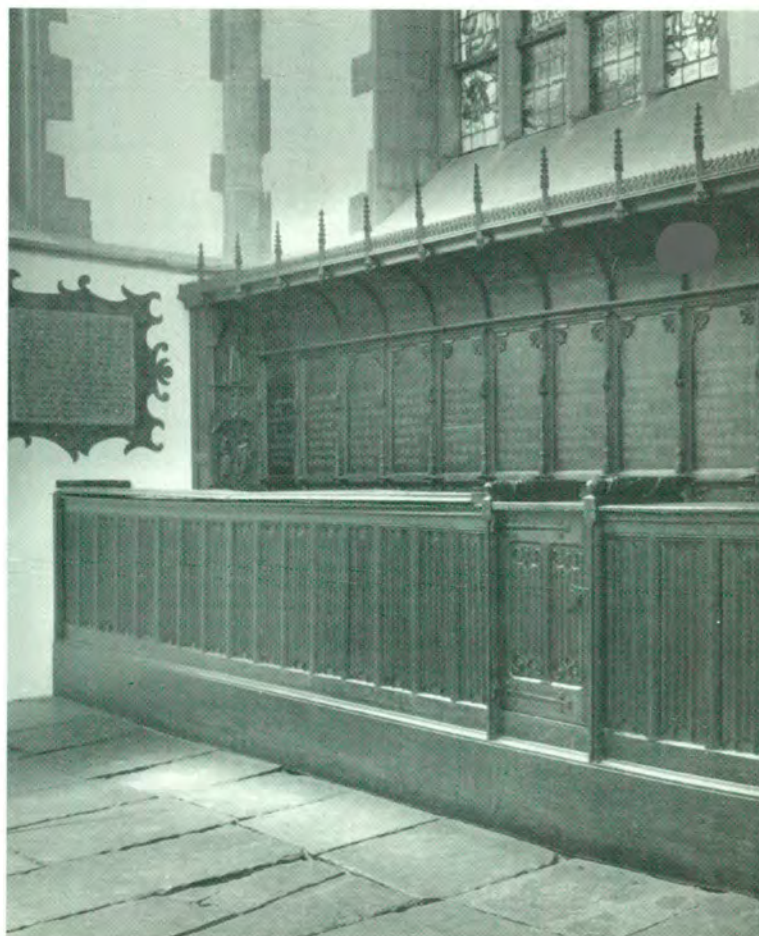

Foto: E.A. van Voorden

boven/En hebbe hoer cracht door de Heijlige Geest/Diese al uitdeelt elcx na sijn behoven'. Dit 'gedichtje' is een combinatie van twee bijteksten: Jacobus 1:17a en Handelingen 2:45b, waarvan de laatste tot het verhaal van de uitstorting van de Heilige Geest behoort. Op dat liefdewerk, gevoed door de Heilige Geest, doelen ook de gebeeldhouwde voorstellingen in de zijstukken van de Heilige Geestbank. Rechts daarop staat een Heilige Geestmeester afgebeeld die aan een arme, op krukken steunende kreupele, brood en

vlees uitdeelt. Links een armoedig gezin bestaande uit een vader met bedeltas, een moeder met een geschonken stuk vlees en een kind. Boven beide voorstellingen wordt Christus afgebeeld, respectievelijk als Redder der wereld met in zijn hand de wereldbol en als Rechter op zijn troon. Hier zaten de Heilige Geestmeesters, de armenverzorger van de middeleeuwen, wanneer zij uitdelingen hielden van brood en andere giften zoals 'wittebroodsbollen, roggebrood, zoetemelk, koeboter, spek en schellingen'. (De schenkingen staan links op de muur beschreven op drie arduinstenen platen, gedateerd 1555.) Naar de brooduitdelingen die er vroeger plaatsvonden, wordt de Heilige Geeststoel ook wel bollen- of broodbank genoemd.

De Heilige Geestkamer

Het uitdelen van liefdegaven gebeurde tevens in de Heilige Geestkamer links naast de Vontkapel. Het stenen wijwaterbekken daar duidt erop dat dit vertrek aanvankelijk voor kerkelijke diensten werd gebruikt. Sinds 1648 was het de vergaderplaats van de 'gereformeerde' diakenen, oudtijds Heilige Geestmeesters geheten. De sluitsteen op het oostelijke gewelf van deze kapel toont een duif, het symbool van de Heilige Geest. En een eikehouten paneel dat hier vroeger hing (nu tien meter verderop in de zuidbeuk) verklaart ook de bedoeling van deze kamer: 'Die ryckelyck en blijmoedich geeft/Na dat hem Godt gezegend heeft/En uyt syn Schat of overvloet/Weldadicheit den armen doet...'. In dit vertrek hadden vooral uitdelingen plaats aan behoeftige (eigen) kerkleden, met name wezen en 'schamele' kinderen.

De Heilige Geestmeesters

De Heilige Geestmeesters waren géén geestelijken, maar door de vroedschap benoemde 'goede (lees: voorname) mannen'. Zij verzorgden onder andere aan de 'Tafel van de Heilige Geest' in de Bavokerk de periodieke uitdelingen - bijvoorbeeld op geboorte- en sterfdagen van de schenkers - aan bij hen ingeschreven 'regte armen' (ouden en gebrekkigen, wezen en vondelingen). De inkomsten daarvoor kwamen uit de opbrengst van onroerende goederen, legaten en giften. Daarnaast beheerden zij enkele hofjes en gasthuizen. Na de Alteratie in 1577, toen Haarlem de kant van de Prins van Oranje had gekozen en de 'Gereformeerde religie' van de 'publique kerk' de enige officieel erkende godsdienst werd, ontstond er een splitsing in de armenzorg. De stedelijke armenzorg ging over op een nieuw ingesteld College van stadsaalmoezeniers (of 'Regenten van den Schale') en de 'Gereformeerde' kerkelijke zorg werd toevertrouwd aan diakenen. De Heilige Geestmeesters behielden hun tehuis voor wezen en ouden van dagen en de uitdelingen aan de Heilige Geesttafel in de Bavokerk.

Uiteindelijk verarmde ook Haarlem door de hoge rijksbelastingen, het niet meer uitbetalen van renten en de tiërcering van de staatsschuld onder Napoleon (d.w.z. dat de staatsobligaties, waarin de armenzorginstellingen hun geld hadden belegd, tot een derde van hun waarde werden teruggebracht) zodanig dat op 15 april 1810 de laatste brooduitdeling in de aloude Baaf plaats vond.

Th.A. Delleman

IN DE BAVOKERK:

(Met dank aan ds. E. Sneller, die mij bij deze studie bijzonder heeft geholpen en aan het kostersechtpaar Kroneman, dat spontaan alle medewerking gaf voor onderzoek.)

(Vervolg van bladzijde 1)

registers zijn verwijderd. Dit moet worden hersteld. Van het originele pijpbestand is nog ongeveer de helft aanwezig." Op grond van Franstalige inscripties in de orgelpijpen komt Van Nieuwkoop tot de conclusie dat de orgelbouwer van Belgische of Franse herkomst is. "Het zou een telg uit het beroemde orgelbouwersgeslacht De la Haye kunnen zijn. Ik verwacht dat de restauratie nadere gegevens over de identiteit van de bouwer zal opleveren."

Het koororgel heeft één klavier en is niet geschikt voor alle werken. "Het koororgel is gebouwd als liturgisch instrument," zegt Van Nieuwkoop. "Het was bestemd ter begeleiding van kerkzang en niet om uren naar te luisteren. Wanneer het instrument straks gerestaureerd is, kan het echter een goede aanvulling vormen op het Müller-orgel."

PROGRAMMA KERSTRONDLEIDING

Alle Vrienden van de Grote Kerk en andere belangstellenden zijn van harte welkom op de kerstrondleiding op zaterdagmiddag 18 december. De toegang bedraagt vanaf 14.15 uur f 3,50 (kinderen tot en met twaalf jaar gratis). De kaarsen in het koorhek branden deze middag en zorgen voor een sfeervolle verlichting. Het is wellicht wat fris in de kerk, maar de warme chocolademelk staat klaar. Voor kinderen is een speciale speurtocht uitgezet. Het programma ziet er als volgt uit:

- 14.00 uur
Kerk open. Officieel ontsteken van de kaarsen in de drie zeventiende-eeuwse kroonluchters.
- 14.15-14.30 uur
Wim Dalm speelt kerstmelodieën op het Müller-orgel.
- 14.45-15.15 uur
Optreden van het Houtblazerstrio uit Haarlem.
- 15.45-16.15 uur
Optreden van het koor van de Noorderkerk o.l.v. Anton Kiel, aan het orgel Jan Piet Knijff.
- 17.00 uur
Einde kerstrondleiding.

De rondleiders van de Vrienden van de Grote Kerk, die deze dag voor de zevende maal organiseren, geven de hele middag rondleidingen. Daarnaast wordt de slingerproef van J.B.L. Foucault regelmatig gedemonstreerd.

BEDRIJFSLIDMAATSCHAP

Een select gezelschap uit het Haarlemse bedrijfsleven was aanwezig op de speciale bijeenkomst voor bedrijven die op 21 oktober jl. werd georganiseerd. Het bestuur van de Vrienden van de Grote Kerk heeft besloten het regionale bedrijfsleven nauwer te betrekken bij de Vereniging. Zo is het sinds kort mogelijk voor bedrijven om voor f 250,- per

jaar een bedrijfslidmaatschap aan te gaan. In feite gaat het om het aanhalen van oude banden: de Grote Kerk zou immers nooit tot stand zijn gekomen zonder de bijdragen van middeleeuwse gilden van bijvoorbeeld schoenmakers of bierbrouwers.

VERKOOPTAFEL

Tijdens de kerstrondleiding op zaterdag 18 december bestaat ook de mogelijkheid om Bavo-artikelen te kopen. De puzzel met een luchtfoto van het centrum van Haarlem is weer voorradig (f 12,50). Verder zijn onder andere verkrijgbaar: kaarsen (twee stuks, groot formaat, f 10,-), wenskaarten (10 stuks, f 6,-) en een balpen met afbeelding van de Grote Kerk (f 7,50).

Museumjaarkaart

Tot onze spijt is het niet langer mogelijk via de Vrienden van de Grote Kerk met korting een museumjaarkaart te bestellen. De Stichting Museumjaarkaart heeft helaas een einde gemaakt aan deze vorm van groepskorting.

Colofon

De Bavokroniek is een uitgave van de Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem

voorzitter:

mr. W.M.N. Eggenkamp
J.C. van Oost-
zanenlaan 4/6
2102 AX Heemstede

secretaris:

P. Klaassen
Leidsestraat 62
2013 XM Haarlem
telefoon 023-323104

penningmeester:

drs. S.G.A. Kaatee
Garenkokerskade 17
2013 AJ Haarlem
telefoon 023-310386

postrekening Vrienden
van de Grote Kerk
36 18 800

eindredactie
Maarten Brock

Foto: E.A. van Voorden